

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը արգելուած չէ, ամբողջ 15րդ շրջանի (99-րդ համար) բաժնորդագրին է 20 ֆր. կանխիկ հարկի է նաև բաժնորդագրուել քանի ամսի համար որ ուզուի: ամեն մէկ ամսականը 2½ ֆր. հաշուելով և 1900 մայիս ամսէն առնելն չանց-նելու պայմանով:

Նամակ և ծրարագիր է զրկել հետևեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, Rédacteur du Journal Arménia. MARSEILLE (France).

ԺԵ ՏԱՐԻ ԹԻՒՒ 1

1899 ՕԳՈՍՏՈՍ 2
1899 ՅՈՒՆԻՍ 21 (Հ.Տ.)
ՁՈՐԵՆՆԱԳՐԻ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կա-մասմբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պար-տաւոր չէ վերադարձունել հրատարակուած ձեռագիրները:

Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միլիգրամը 1 սանդիկ կարծէ 1 գլխագիրը 2 սանդիկ:

Les annonces, en français et en arménien sont reçues, aux bureaux de Rédaction: Rue Glandevès, 17.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրական ազդեր. — Ներկայ վիճակ. — Լուրեր Հայաստանէն. — Ռուսիա ապստամբ Հայերի վերադարձի խնդիրը. — Թիւրքերի ահտեղի խտրութիւնները ճանբորդ Հայերից դէմ. — Հայերը կովկասում. — Լաճիկի վերածողովը. — Մանագոյժ Արթ. Տ. Վաղինակ Ծ. Վ. Սիսակեանի. — Նամակ Ստրայտ Սետուպուտէն (Սիւն-գապուր). — Բաց ճամակ Տ. Գառնիկից յոսարը. — Մակեդոնիա. — Ծանուցումներ:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԳԵՐ

Այն բաժնորդներ որոնք չեն փա- փաքիր շարունակել իրենց բաժնոր- դագրութիւն այս 15րդ նոր շրջանին և սխալմամբ իրենց թերթը զրկուած է, կը խնդրենք որ բարեհաճին երկ-րորդ թիւէն սկսած մերժել (refuser) փաստէն իրենց բերուած Արմէնիանե-րը և անմիջապէս քարտով մ'ալ մեզ իմացունել որ դադրեցունենք զրկելը որովհետեւ պէտք է դիտել որ ամեն մէկ թերթը իրենց ձեռք հասցունե-լու համար, բացի զանազան բազմա-թիւ ծախքերէ, մի միայն փոստին պէտք է վճարել կանխիկ 5 սանթիմ: Պարզապէս իր պատիւ չճանչել է, երբ թերթին վարչութիւնը պատուաւոր մարդ մը համարելով գէմինը՝ կը շա-րունակէ թերթը զրկել կանխիկ ծախքեր ընելով: Իսկ այդ մարդ ալ երբ թերթին բաժնորդագրին կը պա-հանջուի, կը պատասխանէ թէ ես չեմ ուզեր շարունակել բայց դուք զրկե-րէք: Միևնոյն է եթէ ըսէ թէ ես պարտքս ու պատիւս ճանչցող մէկը չեմ և 20 կամ 10 ֆր.ի համար կարող եմ գոհել զանոնք: Ով որ չուզեր շարունակել Արմէնիայի բաժնորդա-գրութիւնը, կարող է և պարտաւոր է սկզբէն մերժել և ոչ թէ թերթերը ստանալէն յետոյ՝ երբ բաժնորդագրի-նը խնդրուի: Անոնք որ 2րդ թիւէն սկսած մեզ չեն վերադարձունել Ար-մէնիաները և քարտով մը չեն պատ-ուիրեր դադրեցունել, իրենց բաժ-նորդագրութիւնը շարունակող կը համարուին:

Ընդհակառակ, եթէ կան այնպիսի բաժնորդներ որոնց սխալմամբ չէ զրկուած, կը խնդրենք որ բարեհա-ճին անմիջապէս մեզ իմացունել և ի-րենց հասցէն մաքուր գրուած հա-ղորդել մեզ: Իսկ եթէ հին բաժնորդ-ներէն են, իրենց նոր հասցէի հետ

մեզ զրկել նաև իրենց ստացած Արմէ-նիայի վերջին թիւերէ մէկի գօտին ո-րի վրայ կը գտնուի մեր նշանակած հասցէն:

— Անոնք որ Արմէնիայի 15րդ շրջանի բաժնորդագրին ցարդ հասու-ցած չեն մեզ, ա'լ այսուհետեւ իրա-ւունք չեն ունենար մեր ծախու գիր-քերէն 2 ֆր.ի նուէր ստանալու, ա-տոր համար որոշուած պայմանաժամը յուլիս 31ին վերջացած լինելով:

— Լրագրիս խմբագիր տնօրէնը յուլիս ամսի վերջեր ճանապարհոր-դութեան մէջ գտնուելով, այդ միջո-ցին եղած գրական յանձնարարու-թիւնները գործադրութիւնը մի քիչ յապաղում ունեցած է այդ պատճա-ռով:

— Մեր չնորհակալութիւններ հը-րապարակու և ընդհանուր կերպով կը յայտնենք ամեն անոնք որոնք նա-մակով կամ հեռագրով չնորհաւորած են մեզ Արմէնիայի 15րդ տարեմուտը: Առանձին առանձին պատասխաններ գրելու ժամանակ և միջոց չունենա-լով, կը խնդրենք որ ներկայս իբրև իրենց պատասխան ընդունին ամենքն ալ, մեր ջերմ չնորհակալութեան ըզ-գացումներին հետ: Արմէնիան իր ոյ-ժերի ներածին չափ պիտի աշխատի միշտ արժանանալ իրենց համակրու-թեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿ

Իր կողմէ ըմբռնող հայ խմբագրի պարտականութիւնն է առաջնորդել հանրային կարծիքին և ոչ թէ զանա-զան կողմերէ փչող քամիներէ առջին ինկած, անոնց հոսանքէն մղուել գէ-պի այս ու այն կողմ, կողմնացոյցը կտրուած նաւի մը պէս:

Այս ըմբռնումով է որ Արմէնիան չնայի թէ այսօր ի՞նչ տեսակ փող հնչելէ կախորժի ամբողջ որ անոր համեմատ նուագէ ինք ալ և վաղն ալ եթէ ուրիշ կերպ լսել ակորժելի դառ-նայ, անոր համեմատ իր ուղղութիւն փոխելով գրէ: Ժողովրդականութեան դափնիներ շահելու համար չէ որ կը գրենք մենք, ալ ժողովրդին օգտա-կար լինելու, անոր շահերի ճշմարտա-պէս ծառայելու փափաքով: Քննչուտ կը սիրենք հաճելի լինել ժողովրդին, բայց աւելի կը սիրենք օգտակար լի-

նել անոր: Ասոր համար է որ երբ կը տեսնենք թէ շուտաւ աճող զոր- ոտախօսութիւններէ յափշտակուած կը վազէ երևակայական ցնորքների եսէն, մենք յանձն առնելով շատե-րին անհաճոյ դառնալու դերքը, բարձրաձայն կաղաղակենք ինչ որ ճշմարտութիւն կը համարինք և ազ-դափնաս գործունէութիւններէ կը զգուշացունենք մեր միամիտ հայրե-նակիցներ որոնք դժբաղդապէս բա-ւական մեծ թիւ կը կազմեն: Այսպէս եղած է ցարդ Արմէնիայի վարժանքը, այսպէս կը լինի դարձեալ այսօր և վաղը:

Ի՞նչ է մեր ներկայ վիճակ և ի՞նչ կը պահանջէ այն: Պէտք է այսօր ելնել ապստամբական շարժումները ընել թիւրք կառավարութեան դէմ:

Թողնենք մի կողմ որ հայ ժողո-վրդի կարող և ազդեցիկ մասը եթէ շարժման հարկ տեսնէ այս միջոցին և ատոր համար տրամադրուած լինի, ինքնին կը շարժի արդէն առանց ըս-պասելու մեր հրաւերի: Ժամացոյցը եթէ ժամանակին լարուած լինի, ինք-նին կը շարժի արդէն: Բայց օգտա-կա՞ր է այսօր ապստամբական հրա-ւերներ կարդալ հայ ժողովրդին, ջենք կարծեմ. գէթ առ այժմ: Այս նկատ-մամբ Հայաստանցիների ներկայ տը-րամադրութիւնը աչքի առջև ունենալ բաւական է. անոնք այս րոպէիս հան-դարտութեան հակամէտ են:

Սակայն այդ ըսել չէ թէ պէտք է անտարբեր կենալ հիմա մեր ազգի թշուառ վիճակին առջև. այլ ինչ որ օգ-տակար և կարելի է ներկայ հանգա-մանքներին մէջ, զանոնք ընել չդադրել պէտք է: Քանի որ մեր ազգային կացու-թիւնը չարաւոր էր, այդ բարւոքում ունէ կերպով պահանջել չենք կրնար դադրել. քանի որ հարստահարու-թիւնները և օռվառիթ անապահովու-թիւնը չեն դադրի Հայաստանի մէջ, անկարելի է չըզոքել այդ կացու-թեան դէմ: Պէտք է ամեն կարելի միջոցներով աշխատինք միշտ մեր հայրենակիցների կեանքի, պատուի և ստացուածքի ապահովութիւնն ստա-նալ և հասկցունել միանգամայն թիւրք կառավարութեան թէ երբ կեանքն ա'լ բարորդին անտանելի կը դառնայ, այդ ժամանակ ժողովուրդները բնա-կանապէս միշտ կը նախընտրեն մահը և այդպէս կը ծագի ապստամբութիւ-

նը որ արիւնի հոսանքներով յառաջ կը խաղալ ու կը տարածուի հետզհետէ:

Դժբաղդապէս, երկու ծայրայեղ ուղղութիւնների հոսանքներ, երկու-քն ալ հայ ազգին փրատակար, նորէն սկսած են խաղալ մեր մէջ: Ժողովրդին իր աղէտներէ շուտաւ վիճակէն օգ-տուելով, ամենք ալ սկսած են վեր-ջերս ազգային վերակենդանութեան շարժման բոլոր առաջնորդները և անոնց գործունէութիւնը միևնոյն աղ-տոտ ջրով լուալու ելնել հրապարակի վրայ, իրենց օրով պատահած աղէտ-ները պատասխանատուութիւնը իրենց նախորդների վրայ ձգելու ջանքեր ընելով, և միևնոյն ժամանակ իրենք ալ երազական ուրիշ տեսակ ցնորքներով հայ ժողովուրդը օրօրել:

Ասոնք ալ միևնոյնն ոչ պակաս վը-նասակար կրնան դառնալ հայ ժողո-վրդին և այդ փրատակար հոսանքների դէմ թուրքեր կանգնել քիչ դժուար աշխատանք մը չէ ներկային մէջ և ու-րոնց մասին հետզհետէ պիտի շարու-նակենք գրել Արմէնիայի մէջ:

Հիմակուհի մեր ներքին փրատա-կար կողմերը ճանչնալով զգուշանալու, մեր մէջ եղած աղտոնութիւնները մաքրելու ենք նախ:

Մ. ֆ.

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Եւրոպական թերթեր հրատարա-կեցին թէ Ռուսիացի Հայերի խումբ մը վան մտեր է շարժում յառաջ բե-րելու համար, բայց չէ յաջողել: Վա-նի Հայեր չէին ուզած աշակցիլ ատոնց այդ արշաւանքի: Թիւրք զօրքերը յետ մղել են արշաւախումբը, 10ի չափ մարդ անոնցմէ սպաննելով և նոյնչափ մ'ալ գերի բռնելով: Թիւրք զօրքերէն ալ մի քանիներ սպաննուել են:

— Թիւրք ոստիկաններ համիտիյէ քիւրտերի հետ մէկտեղ կերթան Սե-րոբ անուն հայ յեղափոխական մը փնտռելու պատրուակով կը կողոպտեն Բաղէշի Սերոբը գիւղը և սպանու-թիւններ կընեն: Անկէ ալ կերթան ուրիշ 5 գիւղ կը կողոպտեն ու կրակի կուտան: Մուշի և Սասունի մէջտեղ գտնուող Ս. Աղբրիկ վանքը կը կո-ղոպտեն, վանահայրն ու հոն գտնուող երկու եկեղեցականները կը սպաննեն:

Վանի անդրական և ուսական հիւս-
պատոսները, որոնց իրաւասութեան
շրջանակին մէջ կը գտնուին նաեւ Բա-
ղէշ և Մուշ, հոն գնացեր են քննու-
թիւն կատարելու և իրենց դեպքան-
ները տեղեկագրելու համար:

Գումգափուի պատրիարքարանը
Բ. Դրան հաղորդելով այս եղելութիւն-
ները բողոքներ է:

Մուշի կառավարիչ Բեֆիգ պէյ սոյն
խառնութիւններէ համար իբրեւ պա-
տասխանատու կ'ապօլիս կանչուեր է:

ՌՈՒՍԻԱ ԱՊԱՍՏԱՆԱՅ ՀԱՅԵՐԻ
ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՆԴԻՐԸ

Յայտնի է որ Ռուսիա ապաստա-
նած թուրքահայտակ Հայերէն իրենց
հայրենիք վերադարձին դէմ թուրք
կառավարութիւնը վերջերս նորէն
սկսաւ արգելքներ դնել, պատրուա-
կելով թէ յեղափոխականներ ատոնց
հետ խառնուելով կուզան խռովու-
թիւններ հանել երկրին մէջ: Այդ
պատճառով խեղճ գաղթական Հայերն
անորոշ դուրսնան մը մէջ մնացած են
այժմ: Ռուսիա կուզէ զիրենք յետ
դարձունել, թուրքիա կը մերժէ զի-
րենք ընդունիլ:

Այս նկատմամբ՝ բոլորովին տար-
բինակ լուր մ'աւել ելաւ վերջերս որ
կ'ապօլէն հաղորդած էին արմատական
«Յրանդփութըր Ջայթունկ» լրա-
գրին: Սուլթանն առաջարկեր է եղեր
Ռուսիաի ցարին որ այդ հայ գաղ-
թականներ կրէտէ փոխադրուին,
անկէ գաղթած մահապաշտներին
տեղը բռնելու համար և թէ ինք յո-
ժար է իր այդ առաջարկի գործադ-
րութեան համար պէտք եղած ծախ-
քերը հոգալ...: Կեցցէ՛ սուլթանի
գլխովընէն ու առատաձեռնութիւնը
հայ ժողովրդին համար... Բայց ինք
ալ գիտէ թէ իր այդ առաջարկ ըն-
դունելի և գործադրելի չկրնար լինել:

ԹԻՒՐԵՐԻ ԱՆՏԵՂԻ ՌՍՏՈՒԹԻՆՆԵՐԸ
ՃԱՆՔՈՐԴ ՀԱՅԵՐԻՆ ԴԵՄ

Բոլոր թուրքական նաւահանգիստ-
ներում և մանաւանդ կ'ապօլուում շա-
րունակում է դեռ ամենախիստ ըզ-
գուշութիւն հայ ուղևորներէ համար,
որպէսզի նրանք չի կարողանան ոչ
դուրս գալ և ոչ էլ դրանցիներէ հետ
ոհէ հաղորդակցութիւն ունենալ,
թէկուզ ամենամեծ բաների համար
անգամ:

Սոյն զգուշացութիւն կրկնապատ-
կում է մանաւանդ երբ նաւն այցե-
լում է օսմ. նաւահանգիստներ Ռու-
սիոյ և օտար երկրներէ անցնելով:
Հազիւ թէ չգտնուի ժամանում է, օ-
րինակ, Տրապիզոնի կամ Սամսոնի նա-
ւահանգիստներ, այնտեղ արդէն պատ-
րաստ պօլիցիական մակոյկներ չըլա-
պատում են նաւը և արգոսի աչքերով
հետապնդում եկող գնացողներին:

Կ'ապօլում սակայն յիշեալ հսկո-
ղութիւնները հասցրած են չափազան-
ցացրած և ծայրագոյն աստիճանի թո-
ղունք գաղտնի լրտեսների խումբեր,
5-6 բոլիսներ քարափի և ծովի կող-
մերից նաւը չըլապատած գիշեր ցերեկ
ակնդէտ պահպանում են:

Այցելողներ՝ ինչ ազգէ կուզէ լինին,
միայն թէ հայ չը լինին, ազատ են ել-
ումուտ անել նաւին մէջ: Դրանց հա-
մար չեն սոյն արտառուց և արտակարգ
հսկողութիւններ ու խստութիւններ,
մինչ Հայեր ցամաքից անգամ կարող
չեն համարձակ նայիլ դէպի նաւ որով-
հետեւ բոլիսներէ հետամուտ ու սուր
աչքեր նկատելով այդ, խստութեամբ
կը հետեւին դրանց որ մի՛ գուցէ ծա-
նօթներ ունենան նաւին մէջ:

Մի ուսահայ երկու կին ուղեկից-
ներով Պոլսում քիչ մը ման գալ չի
յաշտեցաւ մինչև որ չը զիջաւ ընդու-
նիլ ծանր վճարքով մի խառնածին
թուրք լրտեսի որպէս առաջնորդ-
պայմանով որ ունէ մարդի հետ չի տե-
սակցէին և նախապէս որոշուէին ի-
րենց ման գալու տեղեր:

Ամերիկա գնալու համար թուրքիոյ
նաւահանգիստներէց նաւ նստած ազ-
գային մը՝ խնդրեց քարափում նըշ-
մարած իրա մէկ ազգականէն ոստի-
կանների ներկայութեամբ ու թուր-
տուութեամբ, փողով քիչ մը իրա հա-
մար ուտելիք եւ այլն գնել: Խօսք տա-
լով անմիջապէս բերելու, սակայն այդ-
մարդ այլևս չերեցցաւ: Բայց զարմա-
նալին այն է որ այդ միջոցէն ետք, մի-
ևնոյն ոստիկաններ հարկ եղած դէպ-
քում նաւի միջի այդ յանձնարարու-
թիւն արող մարդին իրա իսկական
անունը տալով կանչում էին: Որմէ
դիւրին էր մակաբերել որ նրա Պոլ-
սում գտնուող դժբաղդ ազգականը,
եթէ համարինք էլ թէ չի բանտար-
կուած, պէտք էր հաւատալ սակայն
որ են մարկուած պիտի լինէր ամենա-
խիստ քննութեան և սպառնալիքների:

Սոյն բոլոր խստութիւններէ մէջ
թուրք ոստիկանութեան խրտչեցնողը՝
որպէս դա յայտնի երևում էր՝ ոչ
այնքան Հայերի տանելիք, բերելիք
երևակայական զենքերն լինելու էին և
ոչ իսկ վտանգաւոր մարդեր, որչափ
աւելի գրութիւններ տպուած կամ
անտիպ «Պոլ» սիրտը գող» առածին
համաձայն թուրք կառավարութիւն
ինքն էլ լաւ հասկացած լինելով իրա
անբնական ընթացքն ու անուղղայ,
անզուսպ կամայականութիւններ, ըզ-
գուշանում է սակայն որ դրանք ու-
րիշներ չի կարողանան գիտենալ...:
Ի՞նչ աստիճան փչացած վիճակ և ի՞նչ
ողորմելի միջոցներ են իրանց չարիք-
ներ ծածկելու այս ջանքերը:

Աւելորդ է ասել որ վարչական այս
խստութիւններ անօթի լրտեսների
վոհմակներն, ոստիկանական պաշտօն,
եայներին շահու անհատնում աղբիւր-
ներ դարձել են: Նաւերի մէջ գըտ-
նուող Հայեր պարտաւորուած լինելով
ուտելիքի և այլն պիտոյքների համար
նոյն բոլիսներին դիմել, նրանք էլ
նախապէս համաձայնութիւն կայացը-
րած, իրանց ծանօթ թուրքերին մի-
այն թողնում են բերել ծախելու այդ
անհրաժեշտ բաներ, մէկին 2-3 աւելի
սուղ գներով: Ի՞նչ անեն խեղճ, ան-
ճար ուղևորներ. ուզեն չուզեն պար-
տաւորուած տալիս են պահանջուած
գիններ ու գնում իրանց պէտք եղած.
ները: Իսկ այդ առուծախներէն գոյա-
ցած շահը մնում է նոյն այդ պաշտօն.

եայներին, որոնք սակայն այդքանով
էլ շատ անգամ չի բաւականանալով,
յաճախ ուղևորներէն զատէն բաներ
ու փող էլ ստանում են, որպէսզի զի-
ջանին յիշեալ պայմանների տակ ան-
գամ բան գնելու դիւրութիւններտալ,
«պիզ պուրատայ էշէ» պաշը ըզ
օթուրմուշ» ասելով:

Սակայն մի երեկոյթ որ դարմանալի
է, սա է որ Յոյն որ երէկ ապստամբ
էր և որ իր նպատակին հասաւ, Թա-
կեդոնացիներ և բոլոր միւսներ որք
դէպի թուրքեր, դրանք ենթար-
կուած չեն սակայն յիշեալ խստու-
թիւններին, ինչպէս որ այդ անում
են Հայերի նկատմամբ որոնք ոչինչ չեն
ստացել այս բոլոր խնդիրների մէջ,
բայց միայն արեան հեղեղներ և աւե-
րակաց կոյտեր...: Այս ամենը կամայ-
ակամայ հարկադրում են մարդս հա-
մոզուելու ու հաւատալու որ թուրքն
աւելի կը պատուէ Յոյնին, Մակեդո-
նացիներին և այլններին նման իրեն
հետ վարուողները, քան թէ Հայերին
նման իրենց և թուրքիաի օգտին հա-
մար միանգամայն աշխատողները:

Պատմին նաւահանգստում թուրք
ոստիկաններ, ֆրանսական նաւ գնելու
համար քանի մը մակոյկներ լի կին,
տղամարդ ու մանկտի — բազմաթիւ
Հայեր բերին, որոց սակայն չընդու-
նեց նաւապետը: Այդ դժբաղդներ
խարբերեցին էին որք նոր էին
վերադարձել Ամերիկայից և որոնց
այժմ թուրք իշխանութիւններ չեն
ուղում ընդունել և որոշած են ան.
պայման յետ ուղարկել կրկին Ամերի-
կա: Ատոնք թուրք նաւերով Պոլիս
պիտի ղրկուէին:

Դրանց դժբաղդ օրինակը արգելք
մը չէր սակայն որ միևնոյն տեղերից
բազմաթիւ ընտանիքներ էլ թշուառ
դուրսնան մէջ լքած իրանց հայրե-
նիք, հողն ու ջուր, տուն ու տեղ,
թողած սիրելիքն ու ծանօթներ, եկել
էին գնալու Ամերիկա: Կառավարու-
թիւնը թոյլատրելէ առաջ պայմանա-
ւորուած էր դրանց հետ որ այլևս
թուրքիա չի վերադառնան ու ամերի-
կական հպատակութիւն ընդունին և
այդ հանգամանքը բոլորի անցագրե-
րի վրայ էլ նշանակուած էր:

Այդ գաղթականներէ մէջ կային և
բաւական թուով հասած աղջիկներ
որք իրենց տղամարդերէ ամայացած
երկրներ թողով՝ նոյն այդ հեռաւոր
վայրեր գնում էին ամուսնութիւն
փնտելու...: Ի՞նչ ցաւալի տեսարան.
դրանց հալումաշ և աղելաւը վիճակն
անգամ մարդուս սիրտ արկնելու բա-
ւական էին:

— Ի՞նչ պիտի լինի սոյն չարաշուք
կացութեան վերջը. մինչև ո՞ւր հասնե-
լու են այսպէս մի կողմից մի խեղճ
ազգի անկարագրելի թշուառութիւն-
ներ և միւս կողմից մի անիրաւ բռնա-
կալի և անխիղճ քաղաքականութիւն-
ների ստեղծած այս արհեստական ու
ու հակաբնական խառնակ վիճակի
ծայրը...:

ՀԱՅԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍՍՈՒՄ

Բաւական տարիներ է որ սկսուել է
կովկասի մէջ Հայերի դէմ մի առանձին
չարութիւն, մի նոր քաղաքականութիւն,
ինչ որ օրից օր սակայն ակնյայտին շեշ-
տուում է: Այլ ևս կովկասի Հայեր առանց
հառաչանքի չէ որ յիշում են Ալեքսան-
դրը Բ. ի ժամանակներ և նրա եղբոր
Միխայիլ Մեծ-դուքսի փոխարքայու-
թեան չըլան, երբ կառավարութիւնը
դէպի իրանք տածում էր հաւատք ու
վստահութիւն, որը նոյնպէս արդարա-
ցնում էին Հայեր, լիովին պսակելով այն
յոյսեր որ կառավարութիւնն ունէր ի-
րանց վրայ: Այդ չըլանն էր որ վերջին
ուս թրքական պատերազմի ժամանակ-
ների համար ստեղծեց կովկասի տիրա-
պետութեան, ընդարձակման և հաստա-
տութեան կարևոր և բազմաթիւ հայազն
զինուորական ու պետական անձնաւո-
րութիւններ:

Ռուս անշառ պատմագիրների դըր-
ուածները լցուած են կովկասի գրաւումի
բոլոր ժամանակների ընթացքում Հայե-
րի մատուցած անգնահատելի ծառայու-
թիւնների վկայութիւններով, յիշելով
թէ առանց այդ ծառայութիւնների շատ
ու շատ դժուարին պիտի լինէր ու սուղի
պիտի նստէր Ռուսներին կովկասի գրաւումը:
Հայը երբէք իր սեփական շահերին այն-
քան եռանդով ու հաւատարմութեամբ
չէ նուիրուած, որպէս այդ հաստատ է
որ արեւ է նա Ռուսներին, վերջին մէկ
մէկուկէս դարի շրջանին մէջ: Ռուսական
ծարերն էլ զանազան ժամանակների և
պարագաների մէջ հանդիսաւոր կերպով
յայտնել էին զանազան հրովարտակներով
իրենց գոհունակութիւն:

Բայց որքան տարբերութիւն այժմ՝
երէկի և այսօրուայ մէջ:

Ինչպէս Ֆինլանդիայի, Լեհաստանի ևն.
տեղեր, նոյնպէս էլ Ալեքսանդր Գ. ի գա-
հակալութիւնից յետ կովկասում գոր-
ծադրուող ուսացման դրութիւնն այն աս-
տիճանի ծանրացրին հետզհետէ, որ այդ
նպասակի հասնելու և Հայերի բնորոշ
յատկութիւնները ջնջելու ու աղաւաղելու
համար որոշուած և ընտրուած բազմա-
տեսակ միջոցներէն մէկն էլ համարեցին
ամբաստանել Հայերին որպէս հակառա-
կոյդ և խոչընդոտ ուստի արագստու-
թեան և քաղաքակրթութեան ծաւալու-
մին կովկասեան երկրներում. և այդ
հիման վրայ մաս առ մաս ջնջուեցան զա-
նազան ժամանակներում և կամ հնուց
մնացած արտօնութիւններ: Վերջերս
նոյն իսկ այնքան են առաջ գնացել որ
օրէնքով բոլոր ուստի հպատակներին ար-
տօնեալ շնորհներէն, իրաւունքներէն
Հայերին զրկել ձգտում են և սկսել են
արդէն:

Կովկասի բազմազան ցեղերով և կիսա-
վայրերի մահմետական տարրերով լցուած
լինելը մանաւանդ պատրուակ դարձաւ
նոյն քաղաքականութեան գործադրման,
որով կովկաս կենթարկուի բացառիկ և
խիստ օրէնքների, անմասն և անհաղորդ
մնալով նոյն իսկ այն օրէնքներէն, որոց-
մով կառավարում են ուսական ներքին
նահանգներ:

Առանց երբէք մի իրական ջանք լինե-
լու որ այդ կիսավայրերիցեղեր կրթուե-
լով, խոչընդոտ չի դառնան այլևս երկրին
զարգացումին, խաղաղութեան, դրա
հակառակ ոչ մի անաղելի. խիստ ու բա-
ցառիկ միջոց չի մնացել, որ չի դու-
ժադրել կովկասում, լոյսի, քաղաքակրթ-
ութեան, արուեստից և վաճառաշա-
հութեան զարգացումին դիմաւոր սատար
եղող հայ տարրին ճնշելու և տկարա-
ցնելու համար: Եւ այդ ամենը ինչու է:
Որովհետեւ Հայը նոյն տեղերում ցոյց է
տուել թէ ունի ընդունակութիւն, գոր-
ծունէութիւն և առաջըլիմելու անկեղծ
ձգտում ու ձիրք աւելի քան նոյն երկ-

րում բնակող միւս քրիստոնեայ և մահ-
մեղական հասարակութիւնները :

Արդիական մահադատութիւնները հանրա-
հաշակ աւազակութիւնները, որ սան-
ձարձակ գործադրում են նոյն իսկ ուսու-
պաշտօնեայնորի աջքերի առաջ, կարգ մը
ուսու պաշտօնեայնորի հայտնաց թեր-
թեր չի վարանեցան անգամ վերադարձ
Հայերի չարազէտ ազդեցութեան : Հայ
գիւղացիները Արդիական արտօնութիւն չու-
նի իր կայքն ու կեանքն դրանց դէմ ա-
պահովելու համար գէշք պահելու, մինչ-
դեռ դրացի բազմաթիւ չիա թուրքեր,
սիւննի թէրէքէմներ, լազեր, թուրքեր
և այլն արձակ համարձակ գործածում են
գլխունք և կառավարութիւնը մինչև օրս
իսկ նրանց էլ գիտաբար անելու ոչ մի
ձեռնարկ արած չէ. դրա հետեւանքով,
ամառուայ սկսելուն հետ Արդիական ամեն
կողմեր, նոյն իսկ քաղաքներում, էլ ոչ
մի բանի ապահովութիւն չի լինում :

Թէկուզ հասկցուած է որ առանց կըր-
թութեան ու լուրջ ձեռնարկների չի կա-
րելի դրանց դէմն առնուել, այնու ա-
մենայնիւ գրէթէ ցարդ թուրք համայնք-
ներ չունին և ոչ իսկ տարրական դըպ-
րոցներ :

Այդ այլադան ցեղեր բնաջինջ անելու
մէջ միջոցն ևս համարուած լինելով դը-
րանց այդպէս կոպիտ, տգէտ ու վայրե-
նի պահելը, թողունք փոքր կենդանու-
րը, թիֆլիսի, Բագուի նման մեծ տեղե-
րում անգամ տեղացիների տրամադրու-
թեան ու միջոցներին հակառակ՝ երբէք
միտթարական երևոյթ չեն ցոյց տալիս
կրթականներկայձեռնարկները բացի ուս-
լեզուի ուսուցումից : Ապարդիւն անցան,
ինչպէս առաջներ նոյն և վերջին տարի-
ներս, թիֆլիսի աղերսագիր և ջերմագին
գիտնական Պետրուսի Պետրուսի կառավարու-
թեան, որ թոյլատրուի տեղական միջոց-
ներով Արդիական մէջ էլ հիմնել մի համալ-
սարան. սակայն կառավարութիւնն եր-
կար ծածկուել ընդերք յետոյ, Արդիական
կառավարչապետի տեղեկագրին վրայ
մերժեց այդ արդար խնդիր :

Կառավարական պաշտօնների մէջ իսկ
Հայերի համեմատական զբոսն աչքի զար-
նելու աստիճան ցած է, ինչ որ սակայն
պատճառ մը չէր որ «նոյն Վրէժի»-ի
պէս կոյր ուսուսող թերթեր երեմիական
ողբեր չի կարգային թէ Արդիական չա-
յեր ամեն բանի պէս և իրանց ձեռքն են
անցրել տեղային բոլոր կարևոր պաշտօն-
ները, որոցմով բռնաբարում են միւս խեղճ
ազգերի իրաւունքներ : Պ. Գրիգոր
Ջանչեան ժամանակին չուշացաւ սա-
կայն պաշտօնական տեղեկագիրներով,
վիճակագրական թուրքով հերքել այդ
բոլորովին անտեղի բարբառներն ու
զրպարտութիւններ Հայերի վերաբեր-
մամբ : Բայց ի՞նչ օգուտ երբ այդ գա-
ղափարներ սնուցանելու պատրաստուած
մի միջոցորտ կայ և մի յատուկ ջանք
նրանց տարածելու :

(Շարունակելի)
Մեն Սէ

ԼԱՆԵԻ ՎԵՆԱԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս արդէն կենթադրուէր,
Լահէյի խաղաղական վեհաժողովը
անկարող եղաւ եւրոպական մեծ տէ-
րութիւնները համաձայնեցունելու զէ-
ննկեցութեան խնդրին վրայ որ մէկ
կողմ թողուցաւ : Սակայն մէկ քանի
որոշումներ տրուեցան որոնց համե-
մատ տէրութիւնները պիտի կրնան
միջնորդել խաղաղութեամբ կարգա-
դրելու համար այն խնդիրներ որոնք
այս ինչ և այն ինչ տէրութեան միջև
պատերազմի պատճառ դառնալու կը
սպառնան : Բայց իրենց միջնորդու-

թիւն ոչ մի պարտաւորիչ զօրութիւն
չպիտի ունենայ և կուրի բռնուող եր-
կու կողմերն ազատ պիտի մնան կուր
սկսելու եթէ չհամաձայնին իրաւարար
ատենանի մը յանձնելու համար իրենց
վէճ : Նոյնպէս պատերազմի միջոցին
նուազ բարբարոսական վարմունք ու-
նեցած լինելու համար մի քանի առա-
ջարկներ եղած են : Այդ ամենքի մա-
սին վերջնական որոշումներ տրուելու
համար, խաղաղական վեհաժողովի
ցրուումէն յետոյ կառավարութիւննե-
րը պիտի բանակցին իրենց միջև,
վեհաժողովի կատարածները պիտի
լինին ուրեմն նախապատրաստական
աշխատանքներ միայն :

Գալով մեր հայկական խնդրի, ար-
դէն ինչպէս յայտարարած էինք,
այդ նկատմամբ բան մը չէր սպասուել
խաղաղական վեհաժողովէն. միայն թէ
սա առիթ մ'էր ցոյց տալու համար
թիւրքիւնի և համայն աշխարհի թէ
Հայերը հրաժարած չեն բնաւ իրենց
արդար դատէ և թէ նոյն իսկ ամենա-
փոքրիկ յոյս տուող տուրքներէն պի-
տի փութան օգուտ քաղել իրենց բո-
ղոքի ձայն բարձրացունելու համար
մինչև որ թիւրք կառավարութիւնը
դադրի այս նահատակ ազգը չարա-
բելէ և գոհացում տայ անոր անհրա-
ժեշտ պահանջներին, ապահով վիճակի
մը մէջ գնելով Հայերի կեանքը, պա-
տիւը և ստացուածքը :

Թիւրք կառավարութիւնը ամեն
ջանք ըրաւ Հայերի բողոքի ձայնը՝ որ
Տիար Մինաս Չերազի բերանով կը
բարձրանար հոյանտական երկրին մէջ,
խեղդել և լսելի ընել չտալ հոն ուր
համախմբուած էին աշխարհի մեծ և
փոքր գրէթէ բոլոր տէրութիւնների
պատուիրակները : Բայց այդ ջանքեր
ապարդիւն մնացին : Տիար Չերազ
Լահէյէն փարիզ վերադարձէն յետոյ,
հոյանտացի նշանաւոր անձերէ կազ-
մուած յանձնաժողովի մը հրաւերով
նորէն գնաց Հոյանտա ուր Լահէյի և
Ամստերդամի մէջ ազգու բանախօսու-
թիւններ ըրաւ հայկական խնդրին
վրայ, ահագին բազմութեան ներկա,
յուլթիւմը, որոնք ոգևորուած ծափա-
հարութիւններով ընդունեցին իր բա-
նախօսութիւններ և այնտեղ ալ հայ
ազգին համար համակրական շարժում
մը գոյացաւ որով Տիար Չերազի գէմ
թիւրք կառավարութեան հանած հա-
լածանքը անոր ցանած սերմերն ա-
ւելի տարածելու միայն ծառայեց :
Տիար Չերազի այդ բանախօսութիւն
ներն որոնք հրատարակուած են
Ֆրանսերէն լեզուով, կարժէ յատ-
կապէս ձեռք անցունել և կարդալ :

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

ԱՐԺ. Տ. ՎԱՂԻՆԱԿ Ծ. Վ. ՍԻՍԱԿԱՆԻ

Մեզ կը հաղորդեն թէ Ամերիկայի
Միացեալ Նահանգների Բրոյկտէնս
քաղաքի և անոր մօտակայ հայաբնակ
տեղերի հովիւ Արթ. Տ. Վաղինակ Ծ.
Վ. Սիսական վախճանած է յուլիս
12ի չորեքշաբթի օր և յուղարկու-
թեան տիւրը հանգէսը կատար-
ուած է յուլիս 16ի կիրակի օր, Ամե-

րիկայի եպիսկոպոս Սարաճեան Սրբա-
զանի նախագահութեամբ : Նորին
Սրբազնութեան հետ մէկտեղ շատ մը
ազգայիններ ալ Ուսթըրէն գնացե-
ր են Բրոյկտէնս, յուղարկաւորութեան
ներկայ գտնուելու համար :

Արթ. Վաղինակ վարդապետ գիտ-
ցած էր սիրելի դառնալ իր հօտի ո-
րոնք ցարդ գոհ մնացած էին իրմէ :
Ուստի իր գրէթէ յանկարծական մահ
ընդհանուր վիշտ պատճառած է ամե-
րիկաբնակ Հայերին :

ՆԱՄԱԿ ՍՏՐԱՅՏՍ ՍԵՏՏԼՄԵՆՏՍԵՆ

Սինդագուր, 26 մայիս 99

Վերջերս իւր մահկանացուն կնքեց
Գրիգոր Մովսէսեան, տեղոյս փոք-
րաթիւ հայ գաղութի մի նշանաւոր
անդամը : Յիսուն և երկու ամաց հա-
սակի էր և քսաներկու տարիէ ի վեր
այս կողմերում կը պարապէր վաճա-
ռականութեամբ : Իւր հիւրասիրու-
թիւնը և առատաձեռնութիւնը ազ-
քատները նպաստելում հանրածանօթ
էին : Շատեր որք աղքատութեան և
պանդուխտութեան էին ենթարկուել,
անկեղծ վշտով պիտի համակուին,
լսելով նրա մահուան բաժը :

Արձանագրելու արժանի է նորա
ազգասիրութիւնը իւր հտակի առի-
թով, Հանգուցեալը իւր ծննդավայ-
րում, Նոր Զուղայում, ունէր երկու
տուն և մի լայնատարած այգի : Զու-
ղայու վարժարանին կտակեց մի տու-
նը և այգին : Իսկ մի եկեղեցու ծա-
ռանդած է միւս տունը ի յիշատակ
իւր հանգուցեալ հօրը : Պարսկահա-
յոց զլիւսուր վարժարանի բարգա-
ւաճման վերաբերմամբ տածած սէրը
շատ գովելի է : Երանի՜ եթէ ուրիշ
հնգկահայեր ևս նպաստէին նոյն ազ-
գային հաստատութեան, յայնժամ այժ-
մեան դրամական նեղ վիճակում չէր
լինել : Այս երևոյթը բոլորովին զան-
ցառութեան կը տրուի այս կողմերի
Հայերէն : Յուսանք թէ այլ հնգկա-
հայ մեծատուններ կը համակերպին
հանգուցեալի օրինակին հետեւի և օ-
ժանդակել Զուղայու երկսեռ դպրոց-
ներին :
Թ. Կ. Ա.

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Տ. ԳԱՌՆԻԿԻՆ ՅՈՒՍԹԸՐ

Երկար ժամանակ առաջ կարդացի
Արմէնիայի մէջ Տիկին Պաղտասարեա-
նի և Տիար Գէորգի մասին որ Վա-
չինկթոն գացած է Նախագահին առ-
ջև երգելու : Այդ տրուած տեղեկու-
թեանց սխալներն ուղղել հարկ կը
համարիմ : Նախ՝ Գէորգ որ բնիկ
Պոլսեցի է նշանակուած, Պոլսեցի չէ,
այլ Պարտիզակցի :

2. Վաչինկթոն գացած չէ, մեր լը-
սածին նայելով :

3. Տիկին Պաղտասարեան այդ ա-
նունով կը կոչուի ցարդ, բայց չուղեր
Տիար Պաղտասարեանի հետ բնակիլ :

4. Հրապարակաւս տիկինն իր
լեզուով մեր ազգն ու մեր կրօնը
վար դարնելով կը դբաղի, ո՞վ գիտէ
ինչ նկատուներով :

5. Հնչակեան անունը իրենց վրայ

առած խաչագողներու համակրողներ-
կայացած է :

6. Տիար Գէորգ շատ դեղեցիկ ձայն
ունի եղեր, մինչև Վաչինկթոն կերթայ
Նախագահը զուարճացնելու : Ինչու,
իբր հայ զաւակ, չգար երգել մեր
սուրբ ժամերգութեան ժամանակ որ
երբեմն տեղի կուենայ Պոսթօն Սէնթ
Փօլ եկեղեցիին մէջ :

Մեզի մեծ յոյս կը տրուի ապա-
գային համար Տ. Գէորգի ձայնէն :
բայց ցաւալի է ըսել որ Տ. Գէորգ
հայերէն չգիտէ խօսիլ ու չսիրեր ալ
խօսիլ : Ես կը ցաւիմ որ մեր սիրելի
բանաստեղծ Գամառ Քաթիպան իր
անուանի մէկ երգին, «Հայերուս
թուրք»-ին մէջ այս ձայնի համար ալ չէ
գրած : ուստի մեզ կը մնայ աւելցու-
նել : «Կըսեն թէ աղէկ ձայն ունիս ու
մինչև Նախագահներու առջև կելաս
երգելու : Բայց եթէ ձայնէդ չահ չու-
նի Հայաստան, թքել եմ քու ալ,
ձայնիդ ալ վրան»

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻՆՈՂ

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ

Մակեդոնիայի մէջ թիւրքերի կող-
մէն խստութիւնները սաստկացած լի-
նելով, Պուլկարների կողմէն դանդա-
ներ սկսած էին բարձրանալ : Կ. պօլսի
պուլկարական դիւանագիտական գոր-
ծակատարը Բ. Դրան բողոքեց այդ
խստութիւնների դէմ : Դուռը, իր սո-
վորութեան համեմատ, խոստացաւ
զեղծումների առջև առնել :

Թունիս ամսի վերջեր մի քանի ար-
շաւախումներ Պուլկարեան Մակե-
դոնիա մտած էին շարժում յառաջբերե-
լու համար : Բայց թիւրք զօրքերն որ
այս միջոցներ շատ են լեցուած այն
կողմի սահմաննէլ, դանդաք յետ մը-
ղեցին, մի քանի հոգի սպաննելով :
Պուլկար կառավարութիւնը հրաման-
ներ ղրկեց սահմանապահ զօրքերին
որ արգիլեն արշաւախումներն սահ-
մանագլուխն անցնելով թիւրքիա
մտնել :

Մակեդոնիացի պուլկար մը որ
թիւրք կառավարութեան վարձուե-
լով Սոֆիա գնացած էր յեղափոխա-
կան մասնաժողովի գործունէութիւնը
լրտեսելու համար, Սոֆիայի փողոց-
ներին մէջ սպաննուեցաւ յանկարծա-
կի : Մարդասպանն իսկոյն անյայտա-
նալով ձեռք չէ անցած :

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ԲԱԺՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
“ԱՐՄԵՆԻԱ”
ԺԵ ՇՐՋԱՆԻՆ
(1899 ՕԳՈՍՏՈՍ — 1900 ՄԱՅԻՍ)

Բաժնորդագրութեան պայմաննե-
ները նոյնը կը մնան : Ամբողջ 15րդ
շրջանի (1899 օգոստոս-1900 մայիս)
բաժնորդագրին է 20 ֆրանգ : Իսկ
անոնք որ 1899 օգոստոսէն բաժնորդ
չեն գրուիր և շարունակել մինչև 15րդ
շրջանի վերջը, ամսական 2½ ֆր.
բաժնորդագրին պէտք է վճարեն Մէկ

չըջանի ամիսներին բաժնորդագրու-
թիւնը միւս չըջանի ամիսներին հետ
խառնելով տարեկան բաժնորդագրու-
թիւն չհաշուելի :

Անոնք որ Արմենիայի Օթմանյան կը
գրուին , իրենց համար ստացած մէկ
օրինակ Արմենիայէն դատ՝ որի բաժ-
նորդագրին 20 Ֆր. է , քանի՜ օրի-
նակ Արմենիա որ ուզեն , կը զրկուի
իրենց հասցէով և իրենց ծրարի մէջ
գրուած , ամեն մէկ օրինակի տարե-
կան բաժնորդագրին 10 Ֆրանգ և
կամ որ նոյնն է , ամսական մէկ ֆը-
րանգ միայն հաշուելով :

Ամեն ազգի ու երկրի մէջ ընդուն-
ուած սովորութիւն մ'է որ ԼՐԱԳԻՐ-
ՆԵՐԻ ԲՅժ.ՆՈՐԴԱԳԻՆՆԵՐԸ
ԿԱՆԻՍԻԿ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻՆ : Դիւրու-
թեան համար կարելի է նաև 20 Ֆր.ը
մաս առ մաս վճարել կանխիկ , 2 կամ
4 ամիսը անգամ մը 5 կամ 10 Ֆր.
զրկելով :

Ա. Զ. Դ.

Ստորագրեալ , հանգուցեալ Մկր-
տիկ կարապետեանի պրին , պաշտօ-
նական կերպով թէ և խնամակալ կար
գուած եմ երկու որբ մանուկներուն ,
զաւակացս մայրն ու բնական պաշտ-
պանն ըլլալով , սակայն հանգուցելոյն
թողած առկախ գործերն կարգադ-
րելը յանձնուած է Տեառն թէքէեան
եղբարց :

Ուստի ամերիկաբնակ մեր պատ-
ուարժան ան ազգայինք որք պար
տական են հանգուցելոյն , որբերու
կողմէն կը խնդրուի որ իրենց պարտ-
քը փութան վճարել Ուսթըր (Մէս.)
Տիար Միւնա՝ Գ. Արցիսեանի կամ Ամե-
րիկայի Առաջնորդ Գեր. Յովսէփ եպիս-
կոպոս Սարաճեանի որ գանձուած ու
հետզհետէ գանձուելիք գումարներն
պէտք է յղէ ի Մարսէյլ Տեառն թէք-
էեան եղբարց , որոնց հասցէն է

Messieurs Tékeian Frères
MARSEILLE

Հանգուցելոյն պրին

Մարի կարապետեան

կը հաստատեմ նոյնը

Եղբայր հանգուցելոյն

Հ. Կարապետեան

ԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Ոմանք իրենց հեղինակած կամ
հրատարակած գիրքերէն կը զրկեն
մեզ , Արմենիայի խմբագրատան մէջ
ծախուելու համար : Որպէս զի թէ՛
իրենք աւելորդ նեղութիւն կրած չի-
նին զրկուելու համար և թէ՛ մենք ալ
ոեւէ պատասխան մը իրենց գրելու
համար , այդպիսի փափաք ունեցողնե-
րի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք
հետեւեալ տողերին վրայ :

Նոր գիրք մը հրատարակողը նախ
2 օրինակ անկէ պէտք է զրկէ մեզ ,
անոր հրատարակութիւնը լրագրա-
կան սովորութեան համեմատ ծանու-
ցուելու համար Արմենիայի մէջ «Նոր
հրատարակութիւններ» վերնագրին
տակ : Իսկ եթէ կուզէ նաեւ որ նոյն
գրքէն ծախու գտնուի Արմենիայի

խմբագրատան մէջ , պէտք է որ մաս-
նաւոր նամակով մը իմացունէ մեզ իր
պայմաններ և մեր հաճութիւն ստա-
նալէ յետոյ զրկէ մեզ մօտ ծախուելու
համար : Կը խնդրենք որ ոչ ոք չկան-
խէ մեզ այդպիսի գրավաճառական
յանձնարարութիւն անել , առանց մեր
հաւանութիւն ստացած լինելու : Հակա-
ռակ պարագայի մէջ , իրենց զրկածի
համար ոեւէ պատասխան տալու պար-
տաւոր չենք համարել մեզ :

Մեզ յայտնուելիք պայմաններն
են .

1. Գրքին գինը քանի՜ է Մար-
սէյլի մէջ ծախուելու համար : Եւ որով-
հետեւ ընդհանրապէս Մարսէյլէն
գուրս զանազան տեղերէ գնել կու-
զուին այդ գիրքեր , հարկ կը լինի
Մարսէյլի համար նշանակուած գնին
վրայ աւելցունել նաեւ փոստի ծախ-
քը :

2. Ի՞նչ գեղջ կը լինի խմբագրու-
թեան համար եթէ կանխավճարով
ուզենք գնել , և ի՞նչ գեղջ կը լինի ե-
թէ յանձնարարութեամբ միայն ըն-
դունիլ ուզենք (այսինքն ծախուածին
միայն ստակը տալու , իսկ չծախուածը
իր տիրոջ վերադարձնելու պայմանով ,
փոստի ծախքերը տիրոջ հաշուին ան-
ցնելով) :

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳԱՆՁԱՆԱԿ ԱՐՄԵՆԻԱ ԼՐԱԳՐԻՆ

Արմենիայի չըջանի սկզբէն (օգոստոս)
բաժնորդ եղած լինել և կանոնին հա-
մեմատ իրենց բաժնորդագրին 20
Ֆրանգը կանխիկ վճարել փափաքող-
ներին մի գրելութիւն տուած լինե-
լու համար , ահա մենք ծախու հանած
ենք «Խնայողական գանձանակ ԱՐ-
ՄԵՆԻԱ լրագրի» :

Ամեն անգամ երբ մարդ գրելու
թիւն ունենայ արծաթ 50 սանթիմոն
մը (10 սէնթ ամերիկեան = 50 սթօ-
թինքա պուկարական = 50 պանի
ռուսական և այլն) մէկ կողմ գնելու ,
կը ձգէ այդ խնայողական գանձանա-
կի մէջ , ուր ձգուածը ա՛լ անկա-
րելի է որ գուրս հանուի մինչեւ որ
Արմենիայի բաժնորդագրին 20 Ֆրան-
գը (40 հատ 50 սանթիմոն) մէջը լե-
ցուելով չամբողջանայ : Այդ ժամանակ
միայն կրնայ պարպուիլ , տակի կողմէն
կափարիչը դարձնելով , և պարպուե-
լէն յետոյ նորէն կրնայ գոցուիլ 20
Ֆրանգի մի նոր խնայողութիւն ալ
գոյացունելու համար :

Գանձանակը դիւրատար փոքրիկ
բան մ'է որ մինչեւ իսկ գրպանի մէջ
կրնայ պահուիլ եթէ ուզուի : Վրան
չլինուած կայ նաեւ քանակաւ մը
որ գանձանակին մէջ ձգուած դրամ-
ները 5 Ֆրանգի հասածին պէս , կը
սկսի այնուհետեւ ցոյց տալ թէ մէջի
գումարը ո՞րչափի հասած է :

«Խնայողական գանձանակ»ի գինն
է 2 Ֆրանգ : Այդ գումար մեզ վճա-
րողին կը զրկենք գանձանակին հետ
մէկտեղ մի ստացագիր որի վրայ նշա-
նակուած կը լինի գնողի անունն ու
հասցէն : Եթէ ՄԻԵՆՆՈՅՆ ԱՆՁԸ ,
առանց ուշանալու ժամանակին բաժ-

նորդ գրուելով Արմենիա լրագրի տա-
րեւոյնի սկզբէն (օգոստոս ամիս) , 18
Ֆրանգի հետ մէկտեղ յիշեալ ստացա-
գիրը վերադարձունէ Արմենիայի
խմբագրութեան , ամբողջ մէկ չըջանի
բաժնորդագրին 20 Ֆրանգը վճարած
կը համարուի , որով «Խնայողական
գանձանակ»ը ձրի կը մնայ իրեն :

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ
ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիր-
քերը որոնց առջեւ նշանակուած գի-
նքերն մէջ հաշուուած է նաև զրկե-
լու փոստի ծախքը :

Ծրարները ապահովագրուած
(recommandé-registré) ստանալ ու-
զողները պէտք է որ ամեն մէկ ծրա-
րի (մինչեւ 2 քիլո) համար 25 սանթիմ
ապահովագրութեան ծախքը վճարեն :

— ԴԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԻԲՆԵՐ.
(Յատկապէս պատրաստուած Ամերի-
կայի Միացեալ Նահանգաց Հայ գաղ-
թականներուն կեանքի , ժամանակի և
գրամի խնայողութիւն ընել տալու
հարկ եղած գիրքութիւններն ընծա-
յելու համար) : Աշխատասիրեաց
Պետրոս Ռ. Թորոսեան . Տպագր-
նիւ Երբ , Էլիսա Խալա և ընկ. 1897 :
Ամերիկա գնացող Հայերին և կամ
արդէն հոն գտնուողներին համար շատ
կարևոր գիրք է : Գինն է 1 Ֆրանգ
և 25 սանթիմ :

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱՅ (1794-1894) ՅՈՐԵԼԻՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւո-
րութեան դարադարձին առթով 1894
թուականին հրատարակուած այս միա-
ծալ գիրքով և լուսատիպ (phototypi-
que) շքեղ պատկերի մեծութիւնն է
50×35 հարկերորդամէթր և տպուած
է 70×45 հարկերորդամէթր քարտո-
նի (carton) վրայ այլ և այլ բնագրով :
Մէջտեղը գրուած է Հայ լրագրու-
թեան հիմնադրին , Տ. Յարութիւն
Քէնյ . Շմաւոնեանի , պատկերը և բո-
լորտիքը՝ 1894ին Հայերէն լեզուով
հրատարակուող բոլոր լրագրները ,
անոնց գրէթէ ամենքի խմբագրապետ-
ների պատկերներով :

Գինն է 4 Ֆրանգ , ճանապարհա-
ծախքը մէկտեղ հաշուած . իսկ Պարս-
կաստանի համար 2 ֆրանք և 50
սանթիմ :

Դարեմքեարեան Հ. Գ. — Պատմու-
թիւն Հայ լրագրութեան ի սկզբանէ
մինչև մեր ժամանակը . Հատոր Ա.
1794-1860 : Մէկ լուսատիպ պատկե-
րով : Գինն է , ճանապարհածախքովը
մէկտեղ , 2 Ֆր. և 50 սնթիմ :

Վերագրեալ թէ՛ պատկերը և թէ՛
գիրքը կարելի է ստանալ Արմենիայի
խմբագրատանէն , արժէքը կանխիկ
զրկելով :

ԻՆՏԵՆՏՈՒՅԻՉ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ
Թորիւնց

ՊԵՏՏԱՍ Ի. ՓՈՐՈՒԹԱՆ

Այս գիրքը պատրաստուած է յատ-
կապէս Ամերիկայի Միացեալ Նահան-
գաց մէջ գտնուող Հայերուն Ամերիկ-
եան Անգլիերէն լեզուն աւելանալիքին
ոճով սովորեցնելու համար : Ինքնու-
նուզ յիշ յօրինուած է գերմանական
և ամերիկեան մանկավարժական սկզբ-
բունքներուն վրայ հիմնուելով , և
յարմարցուած է մարդակազմութեան
ու իմացական փիլիսոփայութեան նո-
րագոյն պահանջներուն և Ամերիկայի
Հայոց իմացական կարողութիւննե-
րուն ու տեղական պահանջներուն :
Առաջինն է իր տեսակին մէջ :

Կը բաղկանայ աւելի քան 350 ե-
րեսներէ և կը պարունակէ աւելի քան
3,000 ամենէն շատ գործածուած բա-
ռեր : Ամեն բառի առջև գրուած է
նոյն բառի ամերիկեան մարտնչի ան-
գլիերէն հնչումը և ամերիկեան նշա-
նակութիւնը : Գիտական բառերու
առջև աւելցուած են քերականական ,
պատմական , աշխարհագրական , աստ-
ղաբանական , չափաբերական և ըն-
կերաբանական զանազան ծանօթու-
թիւններ : Գինն է 10 Ֆրանգ (2 տո-
լար) Մարսէյլի մէջ , Մարսէյլէն
գուրս զրկուելու համար 10 Ֆր. և 80
սնթիմ :

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՈՒԹԱՆԵԱՆԻ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐՈՒԹԱՆԵԱՆԻ

ԳՐԱԾ ՈՏԱՆԱԿՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրե-
նասիրական ոտանաւորներէ մի քանիս
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իր-
եւ նմոյններ զանազան քաղաքներ
մէջ և զանազան տպաւորութիւններ
տակիւր երբեմն գրած ոտանաւորներին
որոնք ժամանակին հրատարակուած չի
լինելով կորսուած են այժմ : Այն մի
քանի ոտանաւորներ որոնք իբրեւ նմոյն
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ ,
ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պօլիս առ-
պագրուած ազգային երգարաններին
մէջ՝ որոց վերստին տպագրութիւնն
վաղուց արդէն արգիւտուած է , և Ասիա
և Արմենիա լրագրիներին մէջ : Նմոյններ
մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տըր-
ած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ
ինչ տպաւորութիւններ տակ ներշն-
չուելով գրուած են : Գին (10 սանթիմ
15 սանթիմ :

ՏՆՕՐԷՆ—ԻՄԲԱԳԻՐ

Մ. ՓՈՐՈՒԹԱՆԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԵՅԼ

Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի

Le Gérant: François CARRIERE

Imp. M. Schickler, 9, Quai du Canal, Marseille.